

S. HALINA WRÓŃSKA CMW
KUL, Lublin

ZNACZENIE WSPÓLNOTY W KATECHETYCZNYM PRZEPOWIADANIU SŁOWA BOŻEGO

Bóg objawia się światu w różnym czasie i na różne sposoby. Fakty, osoby i grupy społeczne niosą w sobie określone treści, a zarazem są znakami inicjatywy Bożej miłości. Ściśle się ze sobą wiążą, gdyż stanowią jeden proces zbawczy, w którym Bóg objawia się człowiekowi, spotyka się z nim i przychodzi mu z pomocą (por. 2Kor 6,3). Całą rzeczywistość słowa, zdarzeń, historii zbawczej zawiera Pismo Święte.

Według współczesnych dokumentów kościelnych katecheza powinna otworzyć się na Biblię i traktować ją jako swój trwały fundament (por. KO 24) i skarb powierzony Kościołowi ze względu na Jezusa Chrystusa. Wspólnota katechetyczna wzmacnia swoją żywotność i autentyczność, jeśli wraz z całym Kościołem zanurza się w Piśmie Świętym, rozważa je wspólnotowo, odczytuje wezwanie Boga skierowane do człowieka i w jego świetle ocenia własne zaangażowanie w realizację Bożych planów. Katecheza powinna żywić się Pismem Świętym, przez które Bóg wychodzi do człowieka (por. KO 21).

1. BIBLIA ŻYWYM SŁOWEM BOŻYM SKIEROWANYM DO CZŁOWIEKA

Przez długi czas Biblię uważano za księgę o Bogu, zbiór prawd przez Niego objawionych. Obecnie, dzięki rozwojowi współczesnej biblistyki, a zwłaszcza hermeneutyki biblijnej, zachowując dotychczasowe wartości, odsłonięto w Biblii wiele nowych treści. Zwrócono uwagę, że jest ona zarazem księgą Boga o człowieku, podejmującą jego problemy i ukazującą sens ludzkiego istnienia¹. Księga ta ukazuje rzeczywistość naturalną i nadprzyrodzoną w jednym procesie rozwojowym, stawia człowieka w bliskiej relacji z Bogiem, w której centralną rolę odgrywa osoba Jezusa Chrystusa. Prawda zawarta w Biblii nie da się podważyć, trwa wiecznie, jest wciąż aktualna i dogłębnie angażuje człowieka (por. Hbr

¹ Por. M. Majewski, *Tożsamość katechezy integralnej*, Kraków 1995, s. 44-45.

4,12). Nie ma ona charakteru analitycznego i abstrakcyjnego, ale jest pogładowa, egzystencjalna i zobowiązująca. Wyraża się przez słowa i zdarzenia, które – rozwijając się – tworzą historię zbawienia, rozumianą jako nieustanna miłość Boża w życiu ludzkim, trwałe spotkanie i wolne przymierze Boga z człowiekiem. W Piśmie Świętym, jako żywym słowie Bożym i ludzkim, spotykają się i rozmawiają otwarte na siebie osoby. Bóg, pełen miłości Ojciec, poszukuje człowieka, któremu chce przekazać dziedzictwo (por. Dz 20,32). Człowiek, grzesząc, traci możliwość nawiązania z Nim kontaktu, ale Bóg wciąż wykazuje inicjatywę, by wznowić dialog. Człowiek zaś, odczuwając ciężar grzechu i uświadamiając sobie brak szczęścia poza Bogiem, tym bardziej Go poszukuje, pokłada w Nim nadzieję i oczekuje od Niego pomocy².

Bóg swoim stwórczym słowem nieustannie pedagogizuje człowieka, wskazując mu tajemnice życia, sens i cel ziemskiej egzystencji oraz kształtując w nim poczucie odpowiedzialności za siebie, świat i bliźniego. Poprzez słowo Boże słuchacz odkrywa siebie i swoje powołanie³. Proklamowane słowo Boże dotyka człowieka wprost, buduje jego życie i zarazem je osądza, bo tkwi w nim uświęcająca moc⁴. Poucza, ale przede wszystkim zbawia poprzez wzbudzanie wiary i dobrych uczynków: „bo sercem przyjęta wiara prowadzi do usprawiedliwienia, a wyznawanie jej ustami – do zbawienia” (Rz 10,10).

Biblia jest żywym słowem Boga, któremu teologia nadaje wymiar sakramentalny. To słowo jest znakiem zewnętrznym, przez który Bóg daje łaskę i zbawia. Nie opowiada ono jedynie o zbawieniu, ale swoją mocą kreatywną je urzeczywistnia. Zbawienie dokonuje się nie tylko poprzez sakramenty święte, zwłaszcza Eucharystię, ale i przez głoszenie słowa Bożego. To dzięki słowu Bożemu, pod wpływem Ducha Świętego, dochodzi do osobowego spotkania w Kościele ze zbawiającym Chrystusem⁵.

2. KATECHEZA SPOTKANIEM ZE SŁOWEM BOŻYM

Bez słowa Bożego obecnego w Biblii katecheza byłaby działalnością bezskuteczną. W tym kontekście nie wystarcza, by katecheza była lekcją o wszechmocnym i sprawiedliwym Bogu. Powinna stać się spotkaniem z Ojcem (por. J 15,14),

² Por. A. Brien, *Ist Christus von heute? Mündiger Glaube in einer modernen Welt*, München 1968, s. 61-66.

³ Por. S. Hareźga, *Biblia w Kościele*, Kraków 1998, s. 46-47; K. Misiaszek, *Małe grupy czynnikiem dynamizującym życie Kościoła*, Wydawnictwo Bobolanum 1993, s. 111-121; W. Szewczyk, *Małe grupy w parafii – samokształcenie, formacja i działanie*, *Ateneum Kapłańskie* 127(1996)526, s. 402-410.

⁴ Por. Z. Czerwiński, *Wspólnoty neokatechumenalne jako jedna z form duszpasterstwa ewangelizacyjnego*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 26(1979), z. 6, s. 5-20.

⁵ Por. G. Kusz, *Katecheza z Pismem Świętym*, w: *Katechizacja różnymi metodami*, red. M. Majewski, Kraków 1994, s. 24-26; por. tenże, *Biblia w katechezie wczoraj i dzisiaj*, w: *Biblia w nauczaniu chrześcijańskim*, red. J. Kudasiewicz, Lublin 1991, s. 97-99.

który w osobie Jezusa Chrystusa, przez Jego słowo, pogłębia przymierze. Ścisłe związki zachodzące między katechezą a Pismem Świętym, które jest jej źródłem i podstawą, skłaniają, by ustawicznie rozbrzmiewał w niej głos miłującego Boga, wzywający katechizowanych, jako partnerów zbawienia, do współpracy. Katecheza powinna korzystać z Pisma Świętego, w którym Bóg spotyka się z ludźmi. Przez nie i w nim ma nawiązywać osobowe kontakty, właściwe Bogu i człowiekowi. W tym znaczeniu „nauka wiary polega na pierwszym miejscu na spotkaniu ze Słowem Bożym zawartym w Piśmie św., a nie na przekazywaniu statycznych sformułowań teologicznych”⁶.

Bóg Biblii przemawia bezpośrednio do katechizowanych, gdy ci szczerym sercem otwierają się na Jego słowo, rozważają je i modlitewnie do niego się ustosunkowują (por. Łk 2,19). *Dyrektorium ogólne o katechizacji* zwraca uwagę, że katecheza, ukazując słowa Objawienia, powinna równocześnie wyjaśniać je nie tylko jako wspaniałe dzieła Boże, dokonane w przeszłości, ale również jako znaki czasów, w których Bóg realizuje swój zbawczy plan (por. DOK 39). Pismo Święte należy więc rozważać w kontekście historycznych uwarunkowań jego powstania, ale przede wszystkim w odniesieniu do konkretnego miejsca i zmieniającego się czasu, biorąc pod uwagę mentalność i przygotowanie ogólnokulturowe osób, które uczestniczą w katechezie⁷.

Słowo Boże jest apelem, ale również światłem, dzięki któremu człowiek rozpoznaje siebie. Katecheza ukierunkowana biblijnie jest jednocześnie interpretacją egzystencjalną, gdyż podejmuje się w niej zdarzenia, które miały miejsce dawniej, i te, które dzieją się obecnie, oraz konfrontuje się je z Objawieniem (por. 2 Kor 6,3). Katechizowany ma prawo wiedzieć, jakie są poglądy na ich temat, a przede wszystkim usłyszeć prawdę, która pochodzi od Boga. W zasadzie łatwiej jest oceniać w świetle Pisma Świętego fakty i czyny innych ludzi niż własne. Istotnym zadaniem katechezy jest nauczenie samooceny według zasad podanych w Biblii. Trudno oczekiwać wewnętrznej przemiany, jeśli nie dokona się wpierw wnikliwego rozpoznania siebie. Katechizowany, który dobrze poznał swoje duchowe wnętrze i usłyszał Boże wezwanie, powinien zaangażować się w realizację planów zbawczych. Będąc uczestnikiem spotkania, pozostaje w bliskim kontakcie z Chrystusem i jest zobowiązany głosić Ewangelię innym ludziom słowem i czynem.

⁶ J. Charytański, *Katechetyka a teologia praktyczna*, Ateneum Kapłańskie 66(1974)391, s. 222-246; por. A. Kiciński, *Moc Słowa Bożego, podstawy teologiczne katechezy osób z niepełnosprawnością intelektualną*, w: *Obecność Biblii w katechezie*, red. H. Słotwińska, Lublin 2008, s. 194-198.

⁷ Por. P. Mąkosa, *Teologia narratywna jako inspiracja dla współczesnej katechezy biblijnej*, w: *Obecność Biblii w katechezie*, dz. cyt., s. 230-232.

3. PRYMAT WSPÓLNOTY W KATECHETYCZNYM PRZEPOWIADANIU SŁOWA BOŻEGO

Kościół posoborowy odkrył na nowo wspólnotę jako cenną wartość dla duszpasterstwa katechetycznego. Relacja katechezy ze wspólnotą religijną stanowi kluczową kwestię pastoralną. Znaczenie wspólnoty w katechetycznym przepowiadaniu słowa Bożego jest nie do przecenienia. Podkreślają to wszystkie dokumenty kościelne i współczesna teologia pastoralna. Twierdzi się, że świadectwo wspólnoty eklezjalnej jest nieodzownym warunkiem prawdziwej katechezy⁸.

Głoszenie słowa Bożego w katechezie jest kierowane nie do pojedynczych osób, ale do całej grupy. Ona jest właściwym adresatem orędzia zbawienia budującego wzrost wspólnoty w wierze. Potwierdza to *Dyrektorium ogólne o katechizacji*: „Katecheza prowadzi do dojrzałości wiary nie tylko katechizowanych, ale również wspólnotę jako taką” (DOK 221). Wspólnota jest odpowiednim miejscem, w którym poszczególne jednostki mogą rozwijać swoje życie religijne. Dlatego katechetyczne przepowiadanie ma przede wszystkim na celu rozwój wspólnoty eklezjalnej, by mogła słowo Boże zgłębiać i zmierzać dzięki temu ku wierze dojrzałej. Rola i miejsce wspólnoty eklezjalnej w katechezie pozwala przełamać dotychczasowy, indywidualistyczny sposób przepowiadania, rozumiany jako relacja między przepowiadającym a poszczególnymi słuchaczami. Relacje interpersonalne między katechizującym i katechizowanymi zostały włączone w kontekst wspólnoty, która jest podmiotem i miejscem katechezy⁹.

W katechezie współczesnej stopniowo przewyciężana jest opcja indywidualistyczna przez opcję wspólnotową. Ten proces nie ma na celu całkowitej deprecjacji pierwszej opcji. Nie jest bowiem tak, że katecheza jest możliwa tylko i wyłącznie we wspólnotcie. Praktyka duszpasterska zna wiele form katechizacji indywidualnej, okazjonalnej, uprawianej na przykład przez środki masowego przekazu ze względu na zróżnicowane miejsca katechetyczne. W każdym jednak miejscu i sytuacji właściwym odniesieniem katechezy wertrykalnej jest wspólnota gwarantująca skuteczność przepowiadanego słowa Bożego¹⁰.

Prymat wspólnotowego modelu katechezy nad opcją indywidualistyczną wskazuje na przynajmniej trzy jej fundamentalne aspekty: miejsce realizowania, naturę i charakter oraz model formacyjny katechety. *Dyrektorium ogólne o katechizacji* stwierdza: „Grupa odgrywa ważną rolę w procesie rozwoju osób. Odnosi się to także do katechezy – katechezy dzieci, sprzyjając ich socjalizacji, katechezy młodzieży, dla której grupa stanowi jakby żywotną konieczność w formowaniu osobowości, jak i katechezy dorosłych, u których rozwija styl dialogu, dzielenia

⁸ Por. E. Alberich, *Katecheza dzisiaj*, tłum. z j. włoskiego K. Misiaszek i in., Warszawa 2003, s. 235; M. Zając, *Katechizacja z paradygmatem ewangelicznym*, w: *Obecność Biblii w katechezie*, dz. cyt., s. 271-276.

⁹ Por. K. Misiaszek, *Wspólnota chrześcijańska (parafia) jako podmiot katechezy*, w: *Katecheza w parafii. Poszukiwanie tożsamości*, red. K. Kantowski, Warszawa 2004, s. 22-23.

¹⁰ Por. W. Szewczyk, art. cyt., s. 402-410.

się i współodpowiedzialności chrześcijańskiej” (DOK 159). Tylko wspólnota stwarza jedyne i niepowtarzalne warunki do procesu nauczania i uczenia się, ponieważ nie jest prostą sumą jednostek, ale wspólnotą żywych osobowości, nawzajem się ubogacających. We wspólnocie, łatwiej niż w samotnej kontemplacji, rodzą się nowe idee, myśli, rozwiązania i interpretacje słowa Bożego. Wspólnota pobudza dążenia członków do integrowania wiedzy. We wspólnocie pogłębiają się procesy identyfikacji i wzajemnych zależności, które prowadzą do akceptacji wspólnych norm zachowania i wspólnych przekonań. To daje początek dynamice edukacyjnej grupy i interioryzacji powszechnie uznanych wartości¹¹.

Każda grupa religijna ma duże znaczenie pastoralne. Przeżywanym we wspólnocie doświadczeniem egzystencjalnym wiary staje się obecność, współodpowiedzialność i wspólnota. Wspólnota ma też duże znaczenie katechetyczne, ponieważ stanowi miejsce nauki wiary i wzrostu w wierze. Wypracowuje się w niej zachowania z zakresu komunikacji interpersonalnej, wolności, kreatywności i dialogu. W grupie rodzą się i dojrzewają doświadczenia religijne. Pogłębieniu ulegają procesy identyfikacji ze słowem Bożym i interioryzacji postaw religijnych. Według E. Albericha „Uczyć się wierzyć, to przede wszystkim uczyć się wierzyć razem”¹².

Wspólnota, która rozważa Pismo Święte, w której jest przepowiadane słowo Boże, multiplikuje skuteczność formacyjną swoich członków. Ona stwarza warunki do pogłębionych relacji osobowych, do dzielenia się wiarą, rozwija i pogłębia miłość braterską, życie chrześcijańskie umacnia celebrowaniem słowa Bożego w liturgii i braterskiej komunii.

Przepowiadanie słowa Bożego w katechezie wspólnotowej nie może jednak odbywać się wyłącznie według kryterium miejsca. Odnowie musi ulec sama katecheza prowadzona we wspólnocie; musi się ona stać katechezą wspólnoty¹³. „Katecheza, która uczestniczy w życiu grupy i umie ją dowartościować, za swoje pierwsze i specyficzne zadanie uznaje i rozwija dążenie do tego, aby być w imieniu Kościoła aktywnym świadkiem Ewangelii, zdolnym do uczestniczenia w innych owocach swojej dojrzałej wiary oraz do roztropnego stymulowania wspólnego poszukiwania” (DOK 159). Jak uważa E. Alberich, katecheza odnowiona we wspólnocie staje się samokatechezą¹⁴.

¹¹ Por. K. Misiaszek, *Małe grupy...*, dz. cyt., s. 111-121; A. Godin, *La vita di gruppo nella Chiesa*, Trento 1971; J. Mariański, *Małe grupy szansą apostołstwa świeckich*, *Homo Dei* 55(1986)4, s. 40-46; K. Keler, *Eklezjalny charakter wspólnot podstawowych według Leonarda Boffa*, *Collectanea Theologica* 54(1984), fasc. 3, s. 39-54; R. Kamiński, *Małe grupy religijne a odnowa Kościoła*, *Homo Dei* 64(1995)4, s. 37-48; A.L. Szafranski, *Eklezjalny charakter małych grup religijnych*, *Roczniki Teologiczno-Kanoniczne* 32(1985), z. 6, s. 79-92.

¹² Por. E. Alberich, dz. cyt., s. 239.

¹³ Por. R. Tonelli, *La vita dei gruppi ecclesiali*, Torino 1972; A. Falicco, *Le comunità ecclesiali di base*, Roma 1982.

¹⁴ Por. E. Alberich, dz. cyt., s. 239-240.

Indywidualistyczne podziały: katecheta – katechizowani, nauczyciel – uczniowie, oraz katecheza skupiona przede wszystkim na przekazywanych treściach, we wspólnotowym modelu przepowiadania zostały zastąpione pogłębionymi relacjami interpersonalnymi, procesami wzajemnego, osobowego oddziaływania na siebie. Do głosu doszły relacje międzyosobowe, autentyczność i otwartość grupy oraz jej postępujące dojrzewanie w wierze. Tak funkcjonująca wspólnota dla swojego rozwoju musiała uwzględnić różne techniki i metody działania: zasady dynamiki grupowej, różnorodne techniki animacji i aktywizacji, wiedzę z zakresu psychologii społecznej, teologii, teorii i praktyki komunikacji¹⁵.

Zastąpienie katechezy wertykalnej katechezą horyzontalną nie pozostało bez wpływu na wspólną dogłębną refleksję treści wiary. Dotyczy to zwłaszcza zagadnienia osoby w konkretnych sytuacjach życiowych i ich konfrontacji z orędziem chrześcijańskim, integracji przesłania chrześcijańskiego z codziennym życiem oraz inkulturacji doświadczenia chrześcijańskiego i nadania dialogowi między wiarą i kulturą nowej dynamiki¹⁶.

Wspólnotowy model przepowiadania słowa Bożego w katechezie opiera się na wyborze drogi uczestnika i budzenia u niego odpowiedzialności. Członkowie grupy są nie tylko adresatami orędzia wiary, ale i odpowiedzialnymi, aktywnymi podmiotami, zaangażowanymi osobiście w kształtowanie poczucia, że wiara człowieka nie rozwija się i nie dojrzewa bez konfrontacji z wiarą innych. Katecheza wspólnotowa jest drogą ku realizacji orędzia chrześcijańskiego, na której grupa prowadzi katechezę i przeżywa różne wymiary doświadczenia eklezjalnego: zaangażowanie, celebrację liturgiczną, działalność misyjną, dzielenie się egzystencjalnymi przeżyciami itp. Katecheza wspólnotowa nie będzie skuteczna, jeśli orędzie wiary zostanie oderwane od życia i doświadczenia człowieka¹⁷.

Przejsie od wertykalnego modelu katechezy do modelu wspólnotowego nie oznacza tym samym wyeliminowania z grupy katechety, zwanego moderatorem lub animatorem. Przewodzi on grupie, ale nie podporządkowuje jej i nie rządzi nią autorytarnie. Zarówno katechetycy, jak i praktycy, wskazują na to, by katecheta był animatorem, człowiekiem o osobowości otwartej na relacje międzyludzkie, a nie indywidualistą, gwiazdorem podobnym do świeckich idoli, obecnych w różnych sferach współczesnej popkultury¹⁸.

Katecheza, która ze swej natury jest formą posługi słowa, prowadzi do budowania Kościoła jako Mistycznego Ciała Chrystusa, wyrasta z Pisma Świętego i uczestniczy w procesie kształtowania dojrzałej wiary, obejmującej całe życie

¹⁵ Por. R. Tonelli, dz. cyt., s. 9-21.

¹⁶ Por. E. Alberich, dz. cyt., s. 241.

¹⁷ Por. tamże, s. 240.

¹⁸ Por. J. Bagrowicz, *Formacja katechetów w świetle dokumentów Kościoła*, Ateneum Kapłańskie 86(1994)513-514, s. 215-226; tenże, *Katecheta – chrześcijański wychowawca*, w: *Postawy katechetów*, red. M. Majewski, Kraków 1996, s. 45-63; A. Polańska, *Jak być katechetą w Polsce dziś*, *Katecheta* 36(1992)1, s. 7-12.

chrześcijańskie. Katechezie w zlaicyzowanym i pluralistycznym społeczeństwie potrzebne jest doświadczenie wspólnoty. Wspólnota religijna stwarza możliwości skutecznego przepowiadania słowa Bożego oraz dzielenia się wiarą i doświadczeniem religijnym.

THE MEANING OF THE COMMUNITY IN THE CATECHETIC PROCLAIMING OF THE WORD OF GOD

Summary

In the first centuries, Christian formation in the life of the Church as well as in the home was based on the Bible. Listening to the Word of God, reflecting on it, accepting it and putting it into practice in daily life was considered the most perfect catechesis. Sacred Scripture took first place in teaching, educating and everyday life. Contemporary catechesis should also remain in close relation to Sacred Scripture. Without the Word of God present in the Bible, catechesis would be an ineffective activity.

The Post-Conciliar Church discovered anew that the community is of priceless value for catechetical spiritual ministries. As one cannot imagine the Christian community without good catechesis, so it is impossible to conceive of good catechesis without the participation of the community. The significance of the community in catechetical delivering of the Word of God cannot be underestimated. Proclaiming the Word of God in catechesis is not just directed to individual people, but to the entire community. They are the appropriate addresses of the message of salvation, contributing to the growth of the faith community. The community, in which the Word of God is proclaimed, multiplies the formation effectiveness of its members, fosters the conditions for deepening interpersonal relationships, for sharing faith, and develops and deepens brotherly love.

Nota o Autorze: S. PROF. KUL DR HAB. HALINA WROŃSKA CMW – od 1986 r. pracownik naukowy w Instytucie Teologii Pastoralnej KUL; kierownik Katedry Katechetyki Formalnej; autorka książek i wielu artykułów naukowych z katechetyki; współautorka podręczników katechetycznych dla młodzieży szkół licealnych i zawodowych.

Słowa kluczowe: słowo Boże, katecheza, wspólnota, komunikacja interpersonalna, współodpowiedzialność, relacje osobowe, zaangażowanie, dialog, spotkanie, współpraca